

Archeologisch bureauonderzoek 'Motorhuislocatie' te Santpoort-Noord
Gemeente Velsen

Argo 93

ARCHEOLOGENBUREAU
ARGO

Archeologisch bureauonderzoek 'Motorhuislocatie' te Santpoort-Noord

Opdrachtgever:	Van Riezen & Partners
Bevoegd gezag:	Gemeente Velsen
Gemeente:	Velsen
Plaats:	Santpoort-Noord
Toponiem:	Hoofdstraat 262 - Wüstelaan, 'Motorhuislocatie'
Onderzoeksmeldingsnr.:	3996982100
Coördinaten:	104.382/493.594 (N) 104.350/493.555 (W) 104.375/493.527 (ZW) 104.417/493.525 (ZO)
Veldteam:	n.v.t.
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek 'Motorhuislocatie' te Santpoort-Noord
Rapportnr.:	Argo 93
Auteur(s):	A. Médard
Illustraties:	A. Médard (tenzij anders vermeld)
Fotografie:	A. Médard (tenzij anders vermeld)
Opmaak:	A. Médard
Dataverwerking:	A. Médard
Datum uitgave:	Mei 2016
Versienummer:	01 (concept)
Autorisatie:	J. Vaars (Archeologenbureau Argo)
ISSN:	1879-7091

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres:
info@archeologenbureauargo.nl

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect danwel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

Archeologenbureau Argo
 Oud-Zaenden 2B
 1506PE
 Zaandam

075-6314418
info@archeologenbureauargo.nl
www.archeologenbureauargo.nl

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	4
2.	Bureauonderzoek.....	5
2.1	Doelstelling en methode.....	5
2.2	Beleid.....	5
2.2.1	Landelijk beleid.....	5
2.2.2	Provinciaal beleid.....	5
2.2.3	Gemeentelijk beleid.....	6
2.2.4	Status plangebied.....	6
2.3	Geo(morfo)logie.....	6
2.4	Bewoningsgeschiedenis.....	7
2.5	Historische kaarten.....	7
2.6	Bekende archeologische waarden.....	10
2.6.1	AMK-monumenten.....	10
2.6.2	Onderzoeken.....	10
2.6.3	Waarnemingen en vondstmeldingen.....	10
2.7	Verwachtingsmodel.....	11
3.	Samenvatting en advies.....	12
4.	Literatuur.....	13

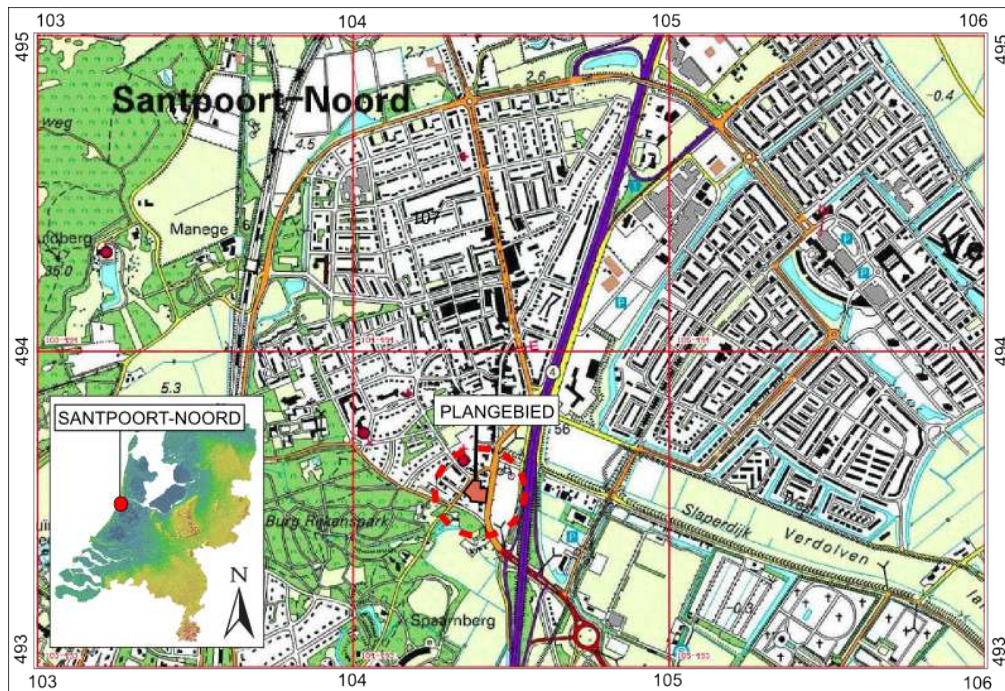
Bijlagen

1. Stappenplan Archeologie
2. Tabel archeologische en geologische perioden
3. Afkortingenlijst
4. Onderzoeken, vondstmeldingen en waarnemingen op Archis

1. Inleiding

In dit rapport worden de resultaten weergegeven van een door Archeologenbureau Argo uitgevoerd archeologisch bureauonderzoek. Het onderzochte plangebied is gelegen in Santpoort-Noord in de gemeente Velsen en is gelegen in een driehoekig bouwblok dat wordt begrensd door de Wüstelaan aan de westzijde, de Johan van Beemlaan aan de zuidzijde en de Hoofdstraat aan de oostzijde. (afbeelding 1). De huidige bebouwing bestaat uit het voormalige pand van autodealer Motorhuis en het oude Shellstation aan de Hoofdstraat 262. De aanleiding tot onderhavig onderzoek werd gevormd door de voorgenomen bouwaanvraag. De ontwikkelaar heeft het voornemen om op deze locatie de bestaande bebouwing te slopen, het terrein te saneren en een tiental nieuwe grondgebonden woningen te realiseren met garages en voor- en achtertuinten (afbeelding 2). De oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 2.988 m². De ontgravingsdiepte t.b.v. de sanering en de voorgenomen ontwikkeling zijn vooralsnog niet bekend.

Afbeelding 1. Het plangebied (rood ingevuld) op een uitsnede van de moderne topografische kaart.

Afbeelding 2. Stedenbouwkundig plan Motorhuislocatie (door de opdrachtgever geleverd ontwerp van HOSPER landschapsarchitectuur en stedenbouw, 13 oktober 2015)

2. Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en methode

De eerste fase van archeologisch vooronderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (bijlage 1). Een bureauonderzoek kan worden omschreven als een inventarisatie van bekende of te verwachten archeologische waarden op het schaalniveau van het individuele plangebied. Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden, ondergrondse bouwhistorische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden (de aanleiding tot het bureauonderzoek) zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Archeologenbureau Argo maakt voor haar bureauonderzoeken gebruik van bodemkundige, geomorfologische, geologische, topografische en historische kaarten. Conform de verplichtingen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.3) worden tevens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en ARCHIS (archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) geraadpleegd. Indien beschikbaar en relevant bij een bureauonderzoek, worden ook bouw- en constructietekeningen van te slopen of te wijzigen (historische) bouwwerken, gegevens van milieukundig bodemonderzoek, lucht- en satellietfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Ook archiefonderzoek kan deel uitmaken van een bureauonderzoek. Hierbij moet men niet alleen denken aan onderzoek in historische archieven, ook bouwhistorische gegevens (KICH, sinds begin 2013 overgegaan in AtlasLeefomgeving) en de collectie van archeologische depots kunnen relevant zijn bij bureauonderzoek. Zo mogelijk en indien relevant wordt contact opgenomen met lokale historici, archeologisch regiospecialisten en (amateur)archeologen. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld.

2.2 Beleid

2.2.1 Landelijk beleid

-Verdrag van Malta

Het is in Nederland verplicht om bij ruimtelijke besluitvorming de archeologische belangen mee te wegen. In 1992 is in Valletta het Verdrag van Malta ondertekend door Nederland. De belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn het streven naar behoud in de bodem (behoud in situ), het vroegtijdig betrekken van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen en tenslotte, wanneer behoud in situ niet mogelijk is, het "de verstoorder betaalt" principe. Na het ondertekenen van dit verdrag werd, in afwachting van de implementatie in de Nederlandse wetgeving, steeds vaker al "in de geest van Malta" gehandeld.

-De Wet op de archeologische monumentenzorg (WAMZ, 1 september 2007) .

Deze wet is in feite de implementatie in de Nederlandse wet van het Verdrag van Malta inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed. Dit geldt voor iedereen die bodemingrepen gaat (laten) uitvoeren: zowel particulieren als bedrijven, projectontwikkelaars en (lokale) overheden.

-De Nota Belvédère

Deze nota uit 1999 is een initiatief van de ministeries van VROM, OCW, LNV en V&W en gaat over de samenhang tussen cultuurhistorische waarden en ruimtelijke inrichting. In de nota is een aantal gebieden geselecteerd met cultuurhistorische waarden.

2.2.2 Provinciaal beleid

"Het archeologiebeleid van de provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden van de ontstaansgeschiedenis van de provincie. De provincie is voorstander van het bewaren van het erfgoed in de bodem (in situ). Om het behoud in de bodem van zoveel mogelijk archeologische waarden te waarborgen, zal de provincie in zowel haar eigen ruimtelijke plannen als in de plannen die zij toetst het behoud als afwegingscriterium mee laten wegen. De meeste archeologische vindplaatsen zijn onbekend, omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat de waardevolle informatie verloren gaat, moeten deze overblijfselen zo vroeg mogelijk in de planontwikkeling door een archeologisch vooronderzoek worden gelokaliseerd en gewaardeerd. Bij toetsing wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht op basis waarvan een afgewogen besluit kan worden genomen. Wanneer behoud niet mogelijk is, wordt allereerst vastgesteld of de aantasting onvermijdelijk wordt geacht. Er moet een zwaarwegend maatschappelijk belang in het geding zijn, wil de aantasting als onvermijdelijk worden aangemerkt. Ook moet worden vastgesteld dat er redelijkerwijs geen alternatieve oplossingen voorhanden zijn. Indien de aantasting onvermijdelijk is dient de informatie van het bodemarchief te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek, uitgevoerd volgens algemeen geldende normen/richtlijnen KNA" (bron: provincie Noord-Holland). Ook beschikt de provincie Noord-Holland over de digitale Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Deze kaart geeft in verschillende kaartlagen informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire structuren en historische dijken. De informatiekaart is een geografische uitwerking van de Leidraad landschap en Cultuurhistorie en een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart en is te landschap en Cultuurhistorie en een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart en is te raadplegen op

<http://maps.noord-holland.nl/extern/gisviewers/ilc/>.

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Sinds de invoering en implementatie van de hernieuwde Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) in 2007 is het archeologisch beleid bij de gemeenten komen te liggen, waarbij zij archeologische waarden volwaardig dienen te laten meewegen in de ruimtelijke planvorming.

De gemeente Velsen heeft het bevoegd gezag over het plangebied en kan in een vroeg stadium ruimtelijke ontwikkelingen sturen als ergens archeologische waarden bestaan of vermoed worden. Dit is in overeenstemming met het beleid van het Rijk. Een beleidsnota en bijbehorend kaartmateriaal zijn momenteel nog in ontwikkeling. Het huidige gemeentelijk beleid van de gemeente Velsen is vooralsnog verankerd in het betreffende bestemmingsplan Duingebied Velsen en het bestuursakkoord uit 1997 hierover. Hierin staat: in principe over te gaan tot het structureel uitvoeren van archeologisch onderzoek bij de voorbereiding van bouwplannen en infrastructurele projecten. In het geldende bestemmingsplan zijn met name artikel 10 Monumenten en artikel 11, lid 3 van toepassing. Hieruit volgt dat cultuur-historische gronden niet onevenredig worden of kunnen worden aangetast. Aangezien verder geen aanvullende eisen gegeven zijn geldt de wettelijke vrijstelling voor bodemversturende activiteiten onder 100 m².

2.2.4 Status plangebied

-Het plangebied valt binnen Belvédère gebied Zuid-Kennemerland. Dit is toegekend vanwege de hoge concentratie van historische landgoederen, buitenplaatsen en villaparken enerzijds en vanwege het systeem van de oude duinen en strandwallen dat sinds het Laat Neolithicum is bewoond en geëxploiteerd.

-Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) is aan het onderhavige gebied een middelhoge trefkans toegewezen.

-Uit de paleogeografische kaarten op de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland blijkt dat voor het plangebied een theoretische verwachting bestaat op het aantreffen van archeologische resten uit de Bronstijd (vanaf ca. 1500 voor Chr.) tot en met de Nieuwe Tijd.

-Op basis van het bestemmingsplan Duingebied Velsen en de landelijke wetgeving geldt dat bij grondroerende activiteiten met een oppervlakte van meer dan 100 m² archeologisch onderzoek verricht moet worden (bron: www.ruimtelijkeplannen.nl). Aangezien de voorgenomen ontwikkeling deze grens overschrijdt is een archeologisch onderzoek verplicht.

2.3 Geo(morfo)logie

Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuzefactoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

Na het einde van de laatste ijstijd, het Weichselien, werd het klimaat steeds warmer. Hierdoor begonnen vanaf 9000 voor Chr. de ijskappen te smelten, met een snelle stijging van de zeespiegel als gevolg en een sterke kusterosie. De kustlijn schoof steeds verder naar het oosten, waardoor de oudere (westelijker gelegen) strandwallen steeds door de zee werden afgebroken en nieuwe strandwallen steeds verder oostwaarts ontstonden. De oudste overgebleven strandwallen zijn dan ook de meest oostelijke, op ca. acht kilometer ten oosten van de huidige kust. Vanaf ca. 3800 voor Chr. begon de snelheid van de zeespiegelstijging af te nemen en slibden de meeste zeegaten dicht. De kustlijn kon zich stabiliseren en begon zich juist weer langzaam westwaarts uit te bouwen. Tot aan het begin van de jaartelling ontstonden door de grote zandaanvoer nieuwe, steeds westelijker gelegen en bovendien steeds hogere strandwallen. Op de strandwallen ontstonden, door invloed van de wind, lage zandduinen (Oude Duinen): "indien de strandwal hoog genoeg wordt, en vaak genoeg droogvalt, kan een deel van het zand worden opgewaaid tot duinen" (Berendsen, 1996). Tussen de strandwallen in liggen zandvlakten, de voormalige zeestranden, die als het ware werden ingesloten. De oudste strandwal in de omgeving loopt van Heemstede in de richting van Spaarnwoude en is ontstaan omstreeks 4200 voor Chr. De strandwal van Haarlem dateert uit ca. 3000 voor Chr. De strandwal van Bloemendaal - Santpoort dateert uit ca. 2000 voor Chr. Er wordt dan ook verwacht dat bewoning in de omgeving vanaf die periode mogelijk was. Het land achter de strandwallen raakte grotendeels afgeschermd voor de zee, waardoor het water verzoette en de vegetatie zich ongestoord kon ontwikkelen. Er trad zowel in het achterland als op de zandvlaktes tussen de strandwallen in veenvorming op, het Hollandveen. Vanaf de Middeleeuwen erodeerde de kust weer. Door zandverstuivingen werden vanaf ca. 900 na Chr. opnieuw duinen gevormd, de Jonge Duinen.

Volgens de paleogeografische kaarten (Deltares) op de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland hebben de (westelijk gelegen) Jonge Duinen zich niet tot het plangebied uitgestrekt. Het plangebied is overigens niet op de top van de strandwal gelegen maar ten oosten daarvan, in een nog enigszins hooggelegen gebied. Het plangebied valt op de bodemkaart van Nederland (Alterra) binnen een wegens bebouwing ongekarteerd deel maar behoort zeer waarschijnlijk tot het aan de zuidzijde ervan aangrenzende gebied met leemarm en zwak lemig fijn zand (vorst vaaggronden, code Zb21 en bekeerdersgronden, code pZg21). Ten oosten en noordoosten van het plangebied bevindt zich volgens bovengenoemde paleogeografische kaarten (Deltares) een lagergelegen gebied waar dan ook veengroei heeft plaatsgevonden. Het gaat volgens de bodemkaart (Alterra) om waardveengronden op (meestal niet-gerijpte) zavel of klei (code kVv), waar het plangebied waarschijnlijk géén deel van uitmaakt.

Het plangebied behoort tot archeoregio 11, het Hollands duingebied.

2.4 Bewoningsgeschiedenis

Strandwallen (en de erop gelegen Oude Duinen) hebben altijd archeologische potentie. Omdat ze hoger (en daarom ook droger) zijn dan het omringende landschap zijn ze van oudsher zeer geschikt en aantrekkelijk geweest voor bewoning en agrarische activiteiten, in tegenstelling tot de vaak moerassige omringende gebieden. Op de strandwalruggen werden langgerekte, ovaalvormige akkerbouwcomplexen aangelegd, de zogenaamde "geesten", met daaromheen een weg die vaak nog herkenbaar is in de huidige topografie. Net buiten de geest, op de grens tussen de strandwal en de vlaktes, lagen meestal de boerderijen. De lage, venige gebieden tussen de strandwallen in werden vaak als grasland gebruikt. Het bijzondere is dat, door de dynamische geomorfologische kenmerken van strandwalgebieden, de eventuele archeologische sporen zich in verschillende, boven elkaar liggende niveau's bevinden. Hoewel het plangebied niet op de (top van de) strandwal zelf is gelegen was het waarschijnlijk nog hoog en droog genoeg om bewoning mogelijk te maken, in tegenstelling tot het lagergelegen en dan ook moerassig gebied in het noorden / noordoosten. Op grond van de geomorfologische gesteldheid van het plangebied bestaat een kans op het aantreffen van archeologische resten daterend uit de Bronstijd tot en met de Nieuwe Tijd. Oudere bewoningssporen (Neolithicum) kunnen niet geheel uitgesloten worden, maar mogen eerder bij de (oude) strandwallen verwacht worden. Op de strandwal Bloemendaal-Santpoort zijn meerdere locaties bekend waar bewoningssporen (o.a. van landbouw) uit het Neolithicum aangetroffen zijn. In de regio zijn diverse waarnemingen bekend die er op wijzen dat de bewoning doorloopt in de Bronstijd en later. Zo is bij de ca. 800 m ten noordwesten van het plangebied gelegen Spanjaardsberg een omvangrijke boerennederzetting gevonden (Modderman & Wieland- Los, 1960) daterend uit de Midden en Late IJzertijd. De belangrijkste vindplaatsen uit de Romeinse Tijd liggen bij Velsen, waar onder andere twee opeenvolgende Romeinse fortificaties onderzocht zijn. Deze forten werden rond het midden van de 1e eeuw na Chr. verlaten toen de Romeinse rijksgrens naar de Oude- en Kromme Rijn verplaatst werd. De bewoning van het gebied wordt wel gecontinueerd, getuige de diverse losse Romeinse vondsten die gedaan zijn. Pas aan het einde van de Romeinse Tijd en het begin van de Vroege Middeleeuwen lijkt er een hiaat in de bewoningscontinuïteit te zijn. Het is onwaarschijnlijk dat het gebied geheel ontvolkt was, maar eerder lijkt er een teruggang te zijn in bevolkingsaantallen. In de 5e eeuw is hier echter al weer een einde aan gekomen en neemt de bevolking weer toe. Als gevolg van de eerder genoemde verstuingen en het ontstaan van de Jonge Duinen raakte het kustgebied in toenemende mate ongeschikt voor grootschalige bewoning. De start van de ontginningen in de veengebieden die ten oosten van de regio liggen is waarschijnlijk mede hier aan te danken (Visser- Poldervaart, 2008). De ontginningen werden waarschijnlijk door de toenmalige heersers geïnitieerd dan wel gecontroleerd. Vanaf de 8e eeuw na Chr. behoorde de regio bij het Karolingische rijk, maar daarbinnen werd het waarschijnlijk bestuurd vanuit het klooster van Echternach, dat grote gebieden in beheer had. Onder meer door de Vikingaanvallen werd de macht van het Karolingische en het daarop volgende Ottoonse rijk terug gedrongen en kregen lokale edelen meer macht. Parallel komen dan ook de Graven van Holland op. Eerst als leenheer, maar later als steeds zelfstandigere heersers. In de 12e en 13e eeuw geven de Graven op hun beurt weer gebieden aan (lagere) edelen om te besturen. Zo werd een ambachtsheerlijkheid gevormd, bestaande uit Santpoort, Bloemendaal en Overveen. Deze heerlijkheid was in het bezit van de familie Brederode (Visser- Poldervaart, 2008). De heren van Brederode worden reeds in 1244 vermeld. De heerlijkheid zelf stamt uit 1282. Het dorp Santpoort-Noord is vermoedelijk in de 12e eeuw ontstaan, in eerste instantie als een gehucht aan de westzijde van de kruising tussen de huidige Hoofdstraat Huis ten Bildtstraat. In de Late Middeleeuwen was het dorp een pleisterplaats waar dan ook veel herbergen aanwezig waren. Vanaf de tweede helft van de 16e eeuw tot in het begin van de 19e eeuw waren er in Santpoort en andere dorpen in de omgeving veel blekerijen voor garens en linnen, met als belangrijkste afzetmarkt de linnen, zijde- en damastindustrie van Haarlem. In Santpoort lagen de blekerijen veelal in het in de Middeleeuwen ontgonnen veengebied, met aan de westzijde van de Wüstelaan op de oude strandwal droogbergen, in de zogenaamde Molenduinen. In de 18e eeuw zakte deze markt in. De blekerijen verdwenen in de 19e eeuw. De bloembollenteelt kwam echter ondertussen op gang en zorgde voor nieuwe inkomsten. Ook waren er, met name vanaf de 17e eeuw tot het einde van de 18e eeuw, in Santpoort, en andere dorpen als Bloemendaal en Overveen, veel buitenplaatsen en landgoederen van welgestelde stedelingen die in de zomermaanden de stad ontvluchtten. Dit genereerde veel (seizoensgebonden) werk voor de plaatselijke bevolking.

2.5 Historische kaarten

Er zijn verschillende historische kaarten aan de hand waarvan de latere ontwikkeling van het gebied kan worden geïllustreerd. Historische kaarten zijn echter niet altijd even betrouwbaar. Deze zijn vaak een sterk vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. Lang niet alle huizen en gehuchten werden weergegeven; vaak volstond men met een schetsmatige weergave van de belangrijkste steden en dorpen waarbij enkel de belangrijkste gebouwen werden geschetst (kerken, kastelen, etc.) en wat bebouwing. Soms staat enkel de naam van een gehucht vermeld, zonder dat er bebouwing wordt weergegeven. Bovendien laat de schaal naar de huidige maatstaven vaak te wensen over. Een nieuwe kaart betekent overigens lang niet altijd dat de kaartenmaker werkelijk de situatie in zijn tijd heeft weergegeven. Niet zelden werden nieuwe kaarten op basis van (veel) oudere exemplaren van andere kaartenmakers vervaardigd.

De kaart van Beeldsnijder uit 1575 (afbeelding 3) geeft een algemene indruk van de regio, met de kuststrook, de duinen en Haarlem als belangrijkste stad. Ook worden enkele dorpen genoemd, zoals Santpoort en Velsen. Bij de dorpen is de bebouwing niet getekend, enkel het belangrijkste gebouw. De wegen, waterlopen en percelering worden, zij het schematisch, aangegeven.

Afbeelding 3. Uitsnede van de kaart van Beeldsnijder uit 1575.

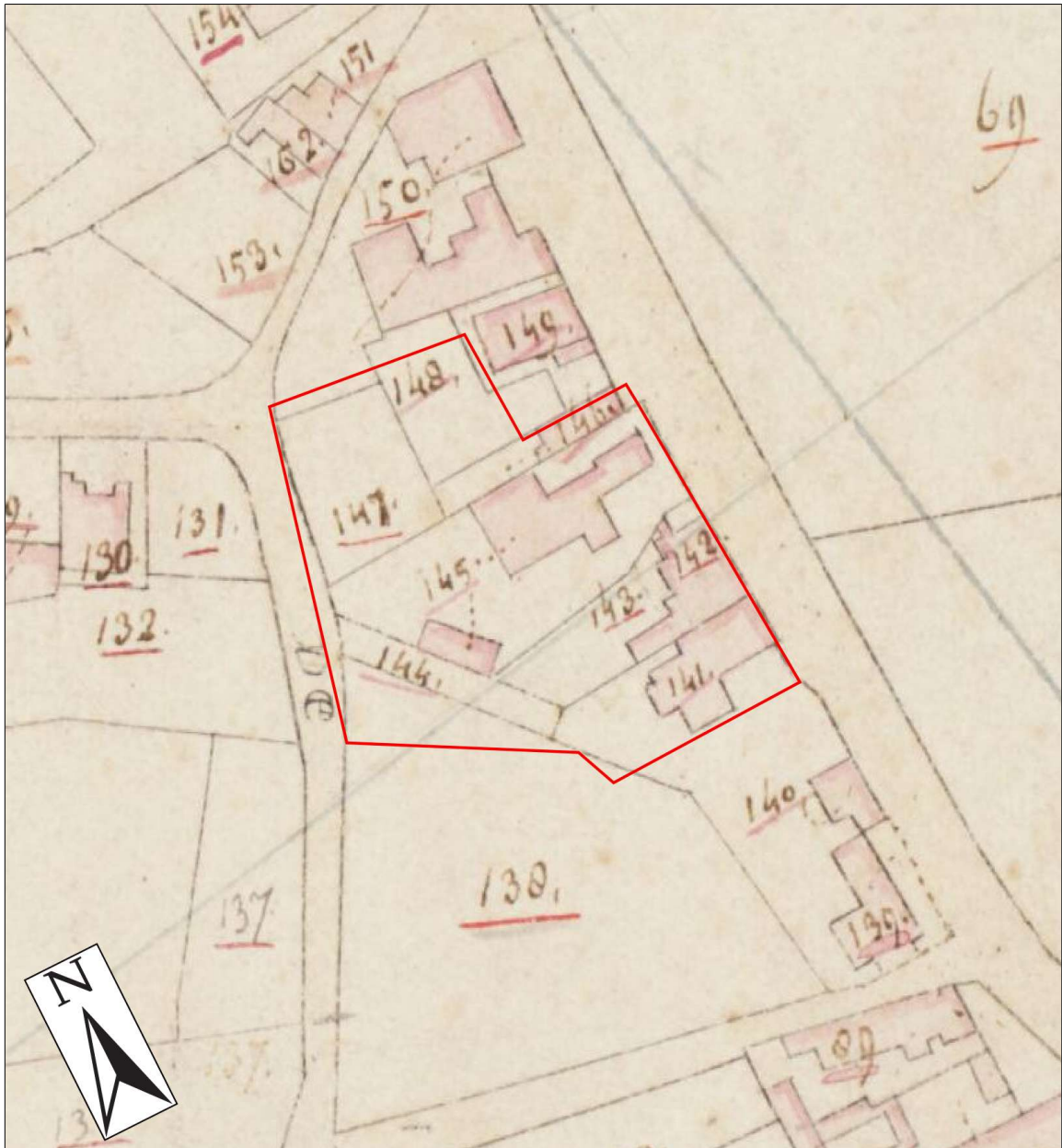
Afbeelding 4. Uitsnede van de kaart "T Hoogh-Heemraetschap van de Uytwaterende Sluysen in Kennemerlant ende West-Frieslant" van Johannes Dou uit ca. 1682-1683. De ligging van het plangebied is, bij benadering, roodomcirkeld.

Archeologisch bureauonderzoek 'Motorhuislocatie' te Santpoort-Noord

De kaart van Johannes Dou uit ca. 1682-1683 (afbeelding 4) is iets gedetailleerder. Kleinere gehuchten en belangrijke locaties worden weergegeven. Ook zijn nu meer (herkenbare) wegen te zien en de bebouwing is getekend. Zo zijn de huidige Westlaan en Slaperdijkweg ten oosten van het plangebied goed te herkennen.

Op de kadastrale minuutkaarten uit 1811-1832 wordt de bebouwing nauwkeuriger weergegeven. Deze kaarten zijn, hoewel zeker niet altijd feilloos, in de regel vrij betrouwbaar. Aanwezige bebouwing wordt in principe altijd weergegeven, al is de exacte locatie binnen een perceel niet altijd even nauwkeurig. Op de uitsnede (afbeelding 5) is te zien dat er verschillende gebouwen in het plangebied waren op het moment dat de minuut werd vervaardigd, al is het niet mogelijk het huidige plangebied exact te plotten. Percelen 141 t/m 148 lijken binnen het plangebied te vallen. In de bijbehorende tafel der grondeigenaren kan aanvullende informatie over de eigenaren en het grondgebruik worden opgezocht. Percelen 141 en 144 waren eigendom van Mw. A.C.M. Hooft, huisvrouw van dhr. A.J. Herhuizen. Perceel 141 betreft een wagenhuis en stal, perceel 144 de (privé) weg ernaartoe. De direct ten zuiden ervan gelegen percelen 138, 139 en 140 (een tuin en boomgaard, een herenhuis en een erf) waren van dezelfde eigenaresse maar vallen waarschijnlijk buiten het plangebied. Percelen 142 en 143 betreffen respectievelijk het huis met erf en de tuin van dhr. Hendrik Van der Heijden; zijn beroep is onleesbaar. Perceel 145 betreft het huis, erf en een loods van dhr. Hendrik Boer, boer van beroep. Perceel 146, in gebruik als huis en erf, was eigendom van dhr. Johannes Hendricus Engelbertus Ottens, een horlogemaker uit Amsterdam. Perceel 147 betreft een tuin van dhr. Jacobus van Braband; zijn beroep is onleesbaar. Ook perceel 148 was in gebruik als tuin; de eigenaar was dhr. Ruisenaar, winkelier van beroep.

Afbeelding 5. Uitsnede van de kadastrale minuutkaart uit 1811-1832 (Velsen, Noord-Holland, sectie F, blad 01). De ligging van het plangebied is, bij benadering, in het rood aangegeven.

2.6 Bekende archeologische waarden

Archis is nagelopen op bekende archeologische waarden en eerder uitgevoerde onderzoeken. In verband met de overgang van Archis II naar Archis III en de nog niet optimale zoekomgeving is maar een beperkt aantal actuele gegevens beschikbaar. Er is gebruik gemaakt van de meest recente beschikbare downloadbare gegevens (d.d. mei 2015, gedownload in februari 2016). Alle relevante informatie over monumenten, onderzoeken en waarnemingen binnen een straal van circa 1 km om het onderzoeksterrein is geraadpleegd (bijlage 4).

2.6.1 AMK-monumenten

Binnen een straal van ca. 1 km om het plangebied bevinden zich verschillende AMK-monumenten. Het plangebied valt binnen monumenten 13910 en 14909.

AMK-nr 13910 is een monument van hoge archeologische waarde en betreft de historische kern van Santpoort zoals vastgesteld op grond van historisch kaartmateriaal uit 1849-1859. De archeologische waarde bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over de ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de stads- of dorpskern.

AMK-nr 14909 is een grootschalig monument van archeologische waarde; het gaat om een gebied met sporen van bewoning en resten van complete cultuurlandschappen uit de Prehistorie, Romeinse tijd en historische tijden. Het betreft een uitzonderlijk omvangrijke stapeling van voormalige cultuurlandschappen, genetisch nauw verweven met de geologische en landschappelijke evolutie. Dit bodemarchief, opgebouwd uit Oude en Jonge Duinzanden, veen, zavel en klei (Oer-IJ-estuarium), is kenmerkend en representatief voor de bewoningsgeschiedenis van het West-Nederlandse kustgebied. De veelal hoge kwaliteit (gaafheid) van objecten en structuren is het gevolg van de frequente bedekking en de gestegen grondwaterstand.

AMK-nr 14904, op ca. 240 m ten zuidwesten van het plangebied, betreft een monument van archeologische waarde. Het is een terrein met sporen en restanten van de blekersnering en de evolutie naar het buitenplaatsenlandschap. Sporen van de bleekvelden (met name de gietsloten) en droogbergen zijn in het veld herkenbaar. Op het einde van de 18e en het begin van de 19e eeuw werden de bleekgebouwen uitgebouwd tot elitaire buitenplaats, waarbij het omringende landschap door J.D. Zocher jr. tot Engelse tuin werd omgevormd. Een groot deel van de gebouwfundamenten is in de bodem bewaard gebleven.

AMK-nr 13911 op ca. 440 m ten oosten van het plangebied is een monument van hoge archeologische waarde en betreft een zone met daarbinnen sporen van bewoning en gebruik uit zowel de Middeleeuwen als de Prehistorie.

AMK-nr 13916, ook op ca. 440 m ten oosten van het plangebied, is een monument van archeologische waarde. Het is een terrein met mogelijk sporen van bewoning daterend vanaf het Laat Neolithicum tot en met de Romeinse tijd.

AMK-nr 13917 is eveneens een monument van archeologische waarde en bevindt zich op ca. 370 m ten oost-zuidoosten van het plangebied. Ook dit is een terrein met mogelijk sporen van bewoning daterend vanaf het Laat Neolithicum tot en met de Romeinse tijd. Het booronderzoek met onderzoeksmeldingsnummer 30412 (op een klein deel van het terrein) heeft deze verwachting echter niet bevestigd.

2.6.2 Onderzoeken

Binnen een straal van 1 km om het plangebied zijn enkele onderzoeken genoemd in Archis (bijlage 4). Het gaat om bureauonderzoeken en booronderzoeken. Bij een aantal werd een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven geadviseerd. Omdat inhoudelijke gegevens ontbreken worden de onderzoeken hier niet nader besproken.

2.6.3 Waarnemingen en vondstmeldingen

Binnen een straal van ca. 1 km om het plangebied zijn géén vondsten maar wel verschillende waarnemingen gemeld in Archis (bijlage 4).

Waarneming 42930 is gedaan op slechts 75 m ten zuiden van het plangebied, inhoudelijke gegevens zijn echter niet opgenomen.

Waarnemingen 22448 en 211399 op ca. 400 m ten oosten van het plangebied zijn gedaan tijdens de doorgraving van de Slaperdijk, waarbij het 17e eeuwse dijklichaam werd aangetroffen.

Waarneming 211086 op ca. 550 m ten zuidoosten van het plangebied betreft het aantreffen van scherven en bewoningssporen; een datering wordt niet vermeld.

Waarneming 22542 op ca. 760 m ten oosten van het plangebied betreft een grafheuvel met meerdere fasen van het Neolithicum tot de IJzertijd. Er werd een graf aangetroffen met planken zijanten, een plaggen bodem en een deksel van boomschors met daarin resten van een volwassene man. Ook werd een kuil gevonden met het hoofd van een kind. In de kern van de derde ophoginglaag lagen resten van een klokbeke. Verder zijn ook kuilen gevonden waaronder een waterput en kuilen met o.a. een runderskelet. Waarneming 40125 op ca. 890 m ten zuidoosten van het plangebied betreft spitsporen, vermoedelijk uit het begin van de jaartelling.

Waarneming 43070 op ca. 490 m ten zuiden van het plangebied is gedaan tijdens het baggeren en uitdiepen van een vijver. Er werden scherven van 18e en 19e eeuwse aardewerk, enkele munten, zeer grote scharnieren, een metalen tentharing van 1 m lengte, meerdere klinkers, enkele wandtegels, pijpenkoppen, maar ook munitie en ander oorlogstuig uit WO II aangetroffen.

Waarneming 37825 op ca. 810 m ten zuidwesten van het plangebied betreft 17e eeuwse puinresten.

Waarneming 37819 op ca. 690 m ten westen van het plangebied betreft de vondst van een munt uit ca.

1200.

Waarneming 37814 op ca. 310 m ten noorden van het plangebied betreft een bakstenen muur van ca. 1 m dikte en een inhumatiegraf. Dit zijn mogelijk resten van de Sint Patrickkapel, in 1399 gesticht door Jan van Brederode.

Bij een aantal waarnemingen (17809, 211448, 45517, 31716, 31717, 31718) zijn geen gegevens beschikbaar, deze worden hier dan ook niet verder besproken.

2.7 Verwachtingsmodel

Op grond van de geomorfologische gesteldheid van het plangebied, de reeds bekende archeologische waarden en de historische ontwikkeling kunnen archeologische resten worden verwacht uit de Bronstijd tot en met de Nieuwe Tijd. Oudere bewoningssporen (Neolithicum) kunnen niet geheel uitgesloten worden, maar mogen eerder bij de (oude) strandwallen verwacht worden. De kans op het aantreffen van archeologische resten wordt als hoog ingeschat, met name wat betreft resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd.

3. Samenvatting en advies

In april 2016 is, in opdracht van Van Riezen & Partners, door Archeologenbureau Argo een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd op het terrein 'Motorhuislocatie' te Santpoort-Noord in de gemeente Velsen. Het onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de richtlijnen van de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.3). De aanleiding tot het bureauonderzoek werd gevormd door geplande bodemversturende werkzaamheden die een bedreiging vormden voor eventueel aanwezige archeologische waarden. Het doel van het onderhavige onderzoek was het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied. Uit het onderzoek is gebleken dat in het plangebied een kans bestaat op het aantreffen van archeologische resten uit de Bronstijd tot en met de Nieuwe Tijd, waarbij met name de kans op resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd als hoog wordt ingeschat. Er wordt dan ook geadviseerd een vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek. Er moet hier wel rekening worden gehouden met de beperkingen van archeologische booronderzoeken op zandgronden en in het kustgebied in het bijzonder. Archeologische resten in zulke gebieden kunnen erg moeilijk zijn op te sporen aan de hand van deze methode; de afwezigheid van archeologische indicatoren in de boorkernen hoeft niet te betekenen dat er geen archeologische resten aanwezig zijn. Een proefsleuvenonderzoek zal daarvoor een betrouwbaarder resultaat opleveren. Omdat nu nog onduidelijk is in hoeverre het bodemprofiel intact is is het adviseren van een proefsleuvenonderzoek in dit stadium echter te voorbarig en wordt nu een verkennend booronderzoek geadviseerd. Het voornaamste doel zal zijn eventuele (sub)recente verstoringen in kaart te brengen en de geomorfologische gesteldheid van het plangebied vast te stellen. Indien mogelijk wordt de aanwezigheid van archeologische resten en eventuele cultuurlagen gecontroleerd.

De beslissing om bovenstaand advies al dan niet over te nemen (een selectiebesluit) dient door de bevoegde overheid, de gemeente Velsen, te worden genomen.

4. Literatuur

ARCHIS2. <http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html> ARCheologisch InformatieSysteem, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).

Berendsen, H.J.A., 1996. *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Assen.

Blokzijl, J., C.W. Dubelaar, W. de Gans & J. de Jong, 1995. *Vereenvoudigde Geologische kaart van Haarlem en omgeving, 1:50.000*. Haarlem.

Bosman, A.V.A.J., 1995. Velsen: Kasteel Brederode. In J.-K.A. Hagers & W.A.M. Hessing; Archeologische Kroniek van Holland 1994. Holland 27 (6).

Feddes, F. (red.), 1999. *Nota Belvédère. Beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting*. Den Haag.

Jelgersma, S., Jong, J. de, Zagwijn, W.H. & Regteren Altena, J.F., van, 1970. The coastal dunes of the western Netherlands; geology vegetational history and archeology. Mededelingen RijksGeologische Dienst, no. 21.

Modderman, P.J., & B.J. Wieland-Los, 1960. De Spanjaardsberg; voor en vroeghistorische boerenbedrijven te Santpoort in Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, vol 10-11, Amersfoort.

Morren, J., 2005. Kastelen en buitenplaatsen in Velsen, Velsen.

N.N., 2014. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3*.

N.N. *Bestemmingsplan Duingebied Velsen (10.3)*.

SIKB, 2005. *Archeologische Boorbeschrijvingswaaier*.

SIKB, 2005. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingen (ASB)*.

Visser-Poldervaart, M., 2008. *Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Een inventarisatie van de bekende cultuurhistorische en aardkundige waarden aangevuld met kennis van diverse experts uit het gebied*. SCENH-rapport cultuurhistorie, Haarlem.

BIJLAGE 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijkeordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgttraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het "belopen" van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten

Archeologisch bureauonderzoek 'Motorhuislocatie' te Santpoort-Noord

worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

Archeologisch bureauonderzoek 'Motorhuislocatie' te Santpoort-Noord

BIJLAGE 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode	Tijd (jaren BP)***	Geochronologisch Tijdperk*	Geochronologische Tijd**	Tijd (jaren BP)***
Nieuwe tijd	0-450	Holoceen	Subatlanticum	0-2.400
Late Middeleeuwen	450-900			
Vroege Middeleeuwen	900-1.500			
Laat-Romeinse tijd	1.500-1.620			
Midden-Romeinse tijd	1.620-1.880			
Vroeg-Romeinse tijd	1.880-1.962			
Late IJzertijd	1.962-2.200		Subboreaal	2.400-5.660
Midden IJzertijd	2.200-2.450			
Vroege IJzertijd	2.450-2.750			
Late Bronstijd	2.750-3.050			
Midden Bronstijd	3.050-3.750			
Vroege Bronstijd	3.750-3.950			
Laat Neolithicum	3.950-4.800		Atlanticum	5.660-9.220
Midden Neolithicum	4.800-6.150			
Vroeg Neolithicum	6.150-7.250		Boreaal	9.220-10.640
Laat Mesolithicum	7.250-8.800		Preboreaal	10.640-11.650
Midden Mesolithicum	8.800-9.450	Pleistoceen	Weichselien	11.650-116.000
Vroeg Mesolithicum	9.450-11.150		Eemien	116.000-128.000
Laat Paleolithicum	11.150-36.950		Saalien	128.000-238.000
Midden Paleolithicum	36.950-301.950		Oostermeer	238.000-243.000
			Onbenoemd	243.000-324.000

* Blauw = relatief koud klimaat / Roze = relatief warm klimaat
** Donkerblauw = relatief nat klimaat / Groen = relatief droog klimaat
*** BP = Before Present (Engels voor: vóór heden) is een aanduiding bij het meten van tijd. Met heden wordt het jaar 1950 bedoeld. 100 jaar BP is dus 100 jaar voor 1950, oftewel in het jaar 1850 na Chr.

BIJLAGE 3. Afkortingenlijst

AMK Archeologische Monumenten Kaart

Archis ARChologisch InformatieSysteem: Geografisch InformatieSysteem met archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Bevat veelheid aan gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

ASB Archeologische Standaard Boorbeschrijving.

C14 Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CAA Centraal Archeologisch Archief.

CHS Cultuurhistorische Hoofdstructuur.

CIS Centraal Informatie Systeem.

CMA Centraal Monumenten Archief.

GIS Geografische InformatieSystemen.

GPS Global Positioning System.

IKAW Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek.

KICH Kennis Infrastructuur CultuurHistorie. Geografisch InformatieSysteem met cultuurhistorische databank met gegevens van drie kennisinstituten op het gebied van cultuurhistorie. Dit zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Directie Kennis van het ministerie van LNV en Alterra (Wageningen Universiteit en Research centrum).

KLIC Kabel- en Leidingen InformatieCentrum.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) moet ook in Nederland archeologisch onderzoek aan kwaliteitscriteria voldoen. Net als bij het milieuhygiënische bodembeheer werkt de archeologische sector met een erkenningensysteem (vergunningverlening) en met een op private leest geschoeide kwaliteitsborging, de KNA maakt daar onderdeel van uit.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

NOAA Nationale Onderzoeks Agenda Archeologie.

PvA Plan van Aanpak.

PvE Programma van Eisen.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

WAMZ Wet op de Archeologische MonumentenZorg.

BIJLAGE 4. Onderzoeken, vondstmeldingen en waarnemingen op Archis

